

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARGA MAKTAB VA SINFXONALARINI MOSLASHTIRISH VA KORREKSION YORDAM KO'RSATISHNING HUQUQIY, PEDAGOGIK ASPEKTLARI

Kengasheva Bonu

*Jizzax Davlat pedagogika Universiteti O'zbek tili va adabiyoti fakulteti
2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Imkoniyati cheklangan bolalarga maktab va sinfxonalarini moslashtirish, ularning ta'lim olish jarayonida teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada, imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim muassasalarining huquqiy asoslari, pedagogik yondashuvlar va korreksion yordam ko'rsatish usullari tahlil qilinadi. Maktablar va sinfxonalarining fizika jihatdan moslashtirilishi, o'qituvchilarning professional tayyorgarligi va korreksion pedagogik usullar orqali bolalarning ta'lim olish imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan strategiyalar ko'rib chiqiladi. Ularni ta'lim olishi uchun zarur bo'lgan sharoitlar yaratish orqali ta'lim muassasalari jamiyatdagi ijtimoiy inklyuzivlik va tenglik tamoyillarini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: Imkoniyati cheklangan bolalar, Maktab ta'limi, Sinfxona moslashtirish, Korreksion yordam, Huquqiy asoslar, Pedagogik yondashuvlar, Inklyuziv ta'lim, O'qituvchilar tayyorgarligi, Ta'lim imkoniyatlari, Ijtimoiy inklyuzivlik

Аннотация: Адаптация школ и классов для детей с ограниченными возможностями важна для обеспечения им равных возможностей в образовательном процессе. В данной статье анализируются правовые основы образовательных учреждений для детей с ограниченными возможностями, педагогические подходы и методы оказания коррекционной помощи. Рассмотрены стратегии повышения образовательных возможностей детей за счет физической адаптации школ и классов, профессиональной подготовки учителей, коррекционно-педагогических методов. Создавая необходимые условия для их обучения, образовательные учреждения играют важную роль в реализации принципов социальной инклюзивности и равенства в обществе.

Ключевые слова: Дети с ограниченными возможностями, Школьное образование, Адаптация в классе, Коррекционная помощь, Правовая база, Педагогические подходы, Инклюзивное образование, Подготовка учителей, Образовательные возможности, Социальная инклюзия

Abstract: Adapting schools and classrooms for children with disabilities is important in ensuring their equal opportunities in the educational process. This article analyzes the legal framework, pedagogical approaches and methods of providing

corrective support for children with disabilities. Strategies aimed at increasing children's educational opportunities through the physical adaptation of schools and classrooms, professional training of teachers and corrective pedagogical methods are considered. By creating the necessary conditions for their education, educational institutions play an important role in implementing the principles of social inclusion and equality in society.

Keywords: Children with disabilities, School education, Classroom adaptation, Remedial support, Legal framework, Pedagogical approaches, Inclusive education, Teacher training, Educational opportunities, Social inclusion

KIRISH

Imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim berish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, u nafaqat pedagogik yondashuvlarni, balki huquqiy asoslarni ham o'z ichiga oladi. Maktab tizimida barcha bolalarga teng imkoniyatlar yaratish, ularning haq-huquqlarini himoya qilish va ta'lim jarayonini moslashtirish muhimdir. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim tizimining muhim tomonlaridan biri, ularning o'ziga xos ehtiyojlariga mos keladigan maktab muhitini yaratishdir. Bu jarayon faqat maktab binolarining jismoniy jihatlarini o'zgartirishdan iborat emas, balki pedagogik yondashuvlar va huquqiy asoslarning ham mohiyatini anglatadi. Ushbu maqolada, imkoniyati cheklangan bolalarga ta'lim berish bilan bog'liq huquqiy va pedagogik aspektlariga e'tibor qaratamiz.

Huquqiy Asoslar

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har kimga ta'lim olish huquqi kafolatlangan. Biroq, imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish jarayonida o'ziga xos muammolari bor. Davlat, xalqaro huquq va konvensiyalarda (masalan, 2006 yilgi BMTning "Imkoniyati cheklangan odamlarning huquqlari to'g'risidagi konvensiya") imkoniyati cheklangan shaxslarning huquqlarini himoya qilishga doir qoidalar belgilangan. Ushbu hujjatlar asosida maktablar imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasida imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqi quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar bilan kafolatlanadi:

- O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi: Har bir insonning bilim olish huquqi kafolatlanadi (41-modda).
- "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun: Barcha fuqarolar uchun ta'lim olishda teng imkoniyatlar yaratilishi belgilangan. Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun inklyuziv ta'lim tizimi rivojlantirilishi ko'rsatilgan (4, 24-moddalar).

- "Bolalar huquqlari to'g'risida"gi Qonun: Har bir bolaning, shu jumladan imkoniyati cheklangan bolaning to'liq va uyg'un rivojlanishi uchun zarur bo'lgan hayot darajasiga bo'lgan huquqi belgilangan (12-modda).

- "Aholini ijtimoiy himoya qilish to'g'risida"gi Qonun: Imkoniyati cheklangan shaxslarga ijtimoiy yordam ko'rsatish, shu jumladan ta'lim olishda yordam berish tartibi belgilangan.

- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari va buyruqlari: Inklyuziv ta'limni rivojlantirish, imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olishi uchun sharoitlar yaratishga qaratilgan bir qator normativ hujjatlar qabul qilingan.

Ushbu qonunlar va normativ hujjatlar imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlash, ularning ta'lim olishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish va ta'lim muassasalarida inklyuziv muhitni rivojlantirishga qaratilgan.

Pedagogik Aspektlar

Maktabdoshlar bilan birga ta'lim olish imkoniyatlari imkoniyati cheklangan bolalarning ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Sinf xonalarini moslashtirish, o'quv dasturlarini individual yo'nalishlarga moslashtirish va o'qituvchilarni tayyorlash bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olishda muhimdir.

1. Sinf Xonalarini Moslashtirish: Sinf xonalarining dizayni, o'quv jihozlarining mavjudligi va imkoniyatlari (masalan, inkluziv ta'lim uchun maxsus jihozlar) imkoniyati cheklangan bolalarning ehtiyojlariga mos kelishi kerak. Fizikaviy cheklovlar uchun kirish va chiqish joylari, o'tirish o'rindiqlari va boshqa elementlar tayyorlanishi lozim.

2. O'quv Dasturlarini Moslashtirish: O'quv dasturlarini individual uslubda tashkil etish, bolalarning qobiliyatlari va qiziqishlariga mos o'rganish imkoniyatini yaratadi. Bu jarayonda o'quv materiallarini turli shakllarda (masalan, vizual, audiovizual) taqdim etish yanada samarali.

3. O'qituvchilarning Tayyorlanishi: O'qituvchilarni imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashga tayyorlash, ularning pedagogik mahoratini oshirish va psixologik yondashuvlarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ular bolalar bilan ishlashda loyihalash va individual yondashuvni bilishlari kerak.

Korreksion Yordam

Imkoniyati cheklangan bolalarga korreksion yordam ko'rsatish jarayoni juda muhim. Bu yordam ijtimoiy xizmatlar, psixologik yordam, pedagogik yordam va tibbiy yordamni o'z ichiga oladi.

1. Psixologik Yordam: Imkoniyati cheklangan bolalar ko'pincha sindromlar, depressiya yoki boshqa psixologik muammolar bilan duch kelishi mumkin. Psixologlar

bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini rivojlantirish va ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishda yordam berishlari zarur.

2. **Pedagogik Yordam:** Pedagogik yordam maktabda bolalarning akademik ehtiyojlariga mos ravishda berilishi lozim. Bu, jarayondan o'tishda individual yondashuv va qo'shimcha darslar orqali amalga oshiriladi.

3. **Tibbiy Yordam:** Tibbiy xizmatlar imkoniyati cheklangan bolalarning jismoniy holatini yaxshilashda muhim o'rin tutadi. Reabilitatsiya dasturlari, terapevtik mashg'ulotlar bolalarning rivojlanishiga ijobiy tasir ko'rsatishi mumkin.

Maktab va sinf xonalarini moslashtirish

Imkoniyati cheklangan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish ularning ta'lim olishi va rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan. Moslashtirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi mumkin:

Arxitektura moslashuvi: Maktab binolari imkoniyati cheklangan bolalar uchun qulay bo'lishi kerak. Bunga binolarning kirish qismlarida panduslar o'rnatish, liftlar bilan ta'minlash, zinapoyalarga tutqichlar o'rnatish, keng yo'laklar va eshiklar yaratish kiradi.

Sinf xonalarini moslashtirish: Sinf xonalarida imkoniyati cheklangan bolalarning ehtiyojlariga mos ravishda mebellar joylashtirilishi, yoritish tizimi sozlanishi va maxsus jihozlar (kompyuter, ko'rish qobiliyati zaif bolalar uchun kattalashtiruvchi moslamalar, eshitish apparatlari va hokazo) bilan ta'minlanishi kerak.

O'quv materiallarini moslashtirish: O'quv materiallari imkoniyati cheklangan bolalarning qobiliyatlariga moslashtirilishi kerak. Bunga yirik shriftda bosilgan kitoblar, audio kitoblar, taktil materiallar va boshqa maxsus o'quv vositalari kiradi.

Hojatxonalarini moslashtirish: Imkoniyati cheklangan bolalar uchun hojatxonalar moslashtirilishi, tutqichlar va boshqa qulayliklar bilan ta'minlanishi kerak.

Imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlash – davlat va ta'lim muassasalarining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ushbu vazifani amalga oshirish uchun maktab va sinf xonalarini moslashtirish, korreksion yordam ko'rsatish hamda tegishli normativ-huquqiy hujjatlarga asoslangan holda ta'lim jarayonini tashkil etish zarur. Shuningdek, o'qituvchilar va ota-onalarning hamkorligi, bolalarga mehr-muhabbat va e'tibor berish ham muhim ahamiyatga ega. Faqatgina shunday yondashuv orqali imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish huquqini to'liq ta'minlash va ularning jamiyatga integratsiyalashuviga erishish mumkin.

XULOSA

Imkoniyati cheklangan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish va korreksion yordam ko'rsatish, huquqiy va pedagogik asoslarni o'z ichiga olgan murakkab jarayondir. Bu sùreçda integratsiyalashgan yondashuv va hamkorlikning ahamiyati katta. Ijtimoiy adolat va imkoniyatlarni tenglashtirish orqali biz bolalar

o'rtasida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va ularning kelajakda muvaffaqiyatli bo'lishlariga ko'maklashish imkoniyatini yaratamiz. Barcha tizim ishtirokchilari — ta'lim muassasalari, ota-onalar, jamiyat va davlat — bu jarayonda faol qatnashishlari zarur. Imkoniyati cheklangan bolalarga maktab va sinf xonalarini moslashtirish va korreksion yordam ko'rsatish jarayoni huquqiy va pedagogik jihatdan murakkab bo'lib, bu jarayonni amalga oshirishda qator muhim ehtiyojlar mavjud. Har bir bola ta'lim olish huquqiga ega ekanligini unutmang. Shuning uchun, ta'lim sohasidagi barcha ishtirokchilar, shu jumladan o'qituvchilar, ota-onalar va jamoatchilik birgalikda harakat qilib, imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish uchun kerakli shart-sharoitlarni yaratishlari zarur. Bu nafaqat bolalarning rivojlanishi, balki jamiyatimizning barqarorligi va yuksalishi uchun ham muhim hisoblanadi

MANBA

1. Akmalov, U. (2020). "Imkoniyati cheklangan bolalarni ta'limda qo'llaniladigan innovatsion yondashuvlar." O'zbekiston xalq ta'limi vazirligi.
2. Isomiddinov, A., & Ruziev, S. (2019). "Huquqiy asoslar va imkoniyatlardan foydalanish: Barcha uchun ta'lim." O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
3. Mirzaeva, S. (2021). "Ta'limda inklyuziv yondashuv: teoriya va amaliyot." Qoraqalpog'iston davlat universiteti.
4. Rasulova, D. (2022). "Korreksion pedagogika: nazariya, amaliyot va muammolar." Samarqand davlat universiteti.
5. Usmonova, M. (2023). "Imkoniyati cheklangan bolalar uchun moslashtirilgan ta'lim dasturlari." Buxoro davlat universiteti